

GOSPODAROWANIE WYNIKIEM FINANSOWYM W PRZEDSIĘBIORSTWACH ROLNICZYCH

Justyna Franc-Dąbrowska

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego
Katedra Ekonomiki i Organizacji Gospodarstw Rolniczych
Kierownik katedry: prof. dr hab. Wojciech Zięta

Słowa kluczowe: realny i nominalny wynik finansowy, podział wyniku finansowego
Key words: real and nominal financial results, distribution of financial results

S y n o p s i s: W artykule podjęto próbę analizy gospodarowania wynikiem finansowym przez kierownictwo przedsiębiorstw uczestniczących w „Rankingu 300” w latach 1994-2003. Uwzględniono zmianę wartości pieniądza w czasie. Stwierdzono, iż część przedsiębiorców przeznaczala wygospodarowany zysk na premie i nagrody. Zauważono, że większość przedsiębiorstw cechował zysk inflacyjny, co powodowało „przejadanie” posiadanego majątku.

WPROWADZENIE

Podział wyniku finansowego jest podstawowym zagadnieniem z zakresu finansów przedsiębiorstw. Przeznaczenie części zysku na premie i nagrody, to źródło wpływu gotówki, ważnej z punktu widzenia płynności finansowej przedsiębiorstw. Mając do dyspozycji wygospodarowany wynik finansowy należy podjąć decyzję, czy i w jakich proporcjach podzielić go na część wypłaconą oraz reinwestowaną. Dążenie do zwiększenia (lub utrzymania na dotychczasowym poziomie) kapitału własnego w strukturze finansowania nie jest równoznaczne z koniecznością reinwestowania zysku, chociaż powszechnie uznaje się, iż jest to najtańsze źródło gromadzenia funduszy (choć w tym podejściu nierozwiązanym pozostaje problem pomiaru wysokości kosztu kapitału własnego). Dodatkowo rozważenia wymaga sytuacja, gdy firma nie ma planów inwestycyjnych.

Zagadnienie gospodarowania wynikiem finansowym w przedsiębiorstwach rolniczych nie zostało dotychczas szeroko zbadane. Przypuszczać należy, że w zdecydowanej większości wypracowany wynik finansowy pozostaje w przedsiębiorstwach. Oznaczałoby to, że kierownictwo zachowuje się zgodnie z teorią hierarchii¹. Podjęcie decyzji o pozostawieniu w przedsiębiorstwie wypracowanego zysku nie chroni jednak przed konsekwencjami zmiany warto-

¹ Teoria hierarchii zakłada, że przedsiębiorcy preferują wewnętrzne źródła finansowania (np. zyski netto, odpisy amortyzacyjne, wpływy ze sprzedaży krótkoterminowych papierów wartościowych i zbędnych aktywów) [Duliniec 1998].

Tabela 1. Charakterystyka badanej zbiorowości

Wyszczególnienie	Ważniejsze informacje za lata									
	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Liczebność próby [przedsiębiorstwa]	200	385	430	370	320	297	253	205	203	188
A	87	124	126	102	65	49	21	9	5	2
DOF	2	8	12	12	15	24	22	27	30	24
DP	12	53	72	56	52	68	58	36	48	54
DSP	56	116	122	94	88	77	79	76	69	65
JSA	43	84	98	106	100	79	73	57	51	43
Przeciętna powierzchnia użytków rolnych [ha]	1249	1246	1267	1299	1285	1073	1086	1142	1226	1174
A	1145	1231	1305	1256	1308	907	564	279	301	698
DOF	1012	863	636	611	430	454	459	520	613	444
DP	1256	1342	1301	1346	1141	936	790	888	905	1246
DSP	856	799	894	821	951	870	895	913	1266	886
JSA	1984	1874	1898	1820	1772	1674	1867	2037	2074	1947
Zatrudnienie [os./100 ha UR]	8,61	6,86	6,54	6,61	6,20	5,67	5,26	4,81	4,43	4,49
A	8,38	6,48	6,38	6,42	5,80	6,84	10,18	22,81	13,91	10,60
DOF	3,71	3,77	4,79	4,48	3,15	2,85	2,39	2,08	2,08	2,12
DP	5,67	4,84	5,07	4,69	3,87	2,77	2,77	2,65	3,90	3,30
DSP	5,24	4,95	4,64	4,64	4,20	3,73	3,51	3,98	2,99	4,19
JSA	11,41	9,33	8,56	8,35	8,20	7,91	6,79	5,85	5,83	5,86

A – administrowanie, DOF – dzierżawa osoby fizycznej, DP – dzierżawy pozostałe, DSP – dzierżawa spółek pracowników, JSA – jednoosobowe spółki agencji
 Źródło: obliczenia własne na podstawie "Rankingu 300".

ści pieniądza w czasie. Pomijanie tego aspektu może prowadzić do podziału wyniku finansowego o charakterze inflacyjnym² i w rzeczywistości „przejadania” kapitału własnego.

Celem opracowania jest przeprowadzenie analizy w zakresie kształtowania i podziału wyniku finansowego, z uwzględnieniem jego realnej wartości. Badaniem objęto próbę przedsiębiorstw uczestniczących w „Rankingu 300” w latach 1994-2003.

CHARAKTERYSTYKA BADANEJ GRUPY PRZEDSIĘBIORSTW

Analizowane przedsiębiorstwa dobrowolnie uczestniczyły w „Rankingu 300” w latach 1994-2003 (próbą obejmowała również te jednostki, które nie zajęły miejsca 1-300). Zbiorność składała się z przedsiębiorstw zróżnicowanych pod względem organizacyjnym oraz prawnym (gospodarstwa administrowane, jednoosobowe spółki agencji, przedsiębiorstwa dzierżawione przez osoby fizyczne, spółki pracowników i dzierżawy pozostałe). Dane charakteryzujące badaną grupę przedsiębiorstw zestawiono w tabeli 1. Liczba jednostek była zmienna, o malejącej tendencji (1996 r. – 430, 2003 r. – 188). Najmniej licznie w ostatnim okresie reprezentowane były gospodarstwa w administrowaniu, jako zanikająca forma gospodarowania (w 2003 r. – 2). Przedsiębiorstwa charakteryzowały się na ogół stabilną powierzchnią użytków rolnych (ok. 1205 ha UR). Znaczne zmiany dotyczyły podmiotów w administrowaniu, które zmniejszyły obszar gospodarowania. Największą powierzchnią UR dysponowały jednoosobowe spółki agencji. W analizowanych latach, we wszystkich grupach przedsiębiorstw, zmniejszono o połowę zatrudnienie w przeliczeniu na 100 ha UR. Najniższy był poziom w przedsiębiorstwach dzierżawionych przez osoby fizyczne (2,12 os./100 ha UR w 2003 r.), a najwyższy w gospodarstwach administrowanych, gdzie poziom zatrudnienia w 2001 r. wynosiło 22,8 os./100 ha UR i był skutkiem znacznego zmniejszenia powierzchni bez redukcji zatrudnienia. W jednostkach tych ograniczenie zatrudnienia następowało przez odchodzenie na renty i emerytury.

SPOSÓB GOSPODAROWANIA WYNIKIEM FINANSOWYM

Brak badań dotyczących gospodarowania wynikiem finansowym w gospodarstwach rolniczych powoduje, że utrudnione są możliwości porównawcze. Podjęto jednak próbę analizy zależności w ciągu 10 lat w grupie „300” przedsiębiorstw uczestniczących w „Rankingu”. W połowie lat 90. przedsiębiorstwa rolnicze uzyskiwały dodatnie wyniki finansowe (tab. 2). Były to zyski znaczące, na porównywalnym poziomie, do uzyskiwanych w latach 2000-2003. Poza latami 1998-1999, we wszystkich przedsiębiorstwach uzyskiwano dodatnie wyniki finansowe. Wskazywało to na dobrą kondycję ekonomiczną tych jednostek (poza gospodarstwami w administrowaniu, które osiągały gorsze wyniki, pogłębiając stratę w latach 2002-2003).

Jedyną grupą przedsiębiorstw, w której wynik finansowy nie miał charakteru inflacyjnego (poza okresem 1997-1999) były przedsiębiorstwa dzierżawione przez spółki pracowników. We wszystkich pozostałych grupach przedsiębiorstw zysk miał charakter przyrostu

² Wartość wyniku finansowego w danym roku była mniejsza niż różnica między wartością nominalną a realną kapitału własnego w danym roku.

Tabela 2. Nominalna i realna wartość wyniku finansowego oraz wskaźniki rentowności badanej zbiorowości

Wyszególnienie	Ważniejsze informacje za lata									
	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Wynik finansowy [ys. zł/przedsiębiorstwo]	169,55	254,44	298,61	88,15	-107,34	-111,35	192,83	234,62	270,12	337,47
A	94,55	156,47	286,21	73,31	-71,25	9,83	143,39	40,07	-46,62	-115,50
DOF	339,50	316,05	127,83	45,93	10,46	-11,67	75,17	104,61	57,03	190,88
DP	106,51	219,84	322,19	107,90	-184,44	-266,06	112,02	266,68	563,48	462,44
DSP	147,81	196,64	208,98	46,66	-84,08	-25,30	180,42	197,58	156,15	291,43
JSA	359,29	453,59	429,71	133,58	-128,84	-167,52	320,16	356,09	189,94	353,00
Rentowność kapitałów własnych [%]	5,83	6,77	7,34	2,09	-2,61	-3,31	5,36	6,08	5,84	6,56
A	2,65	2,65	4,53	1,18	-1,13	0,17	3,40	1,06	-1,97	-2,31
DOF	842,43	444,57	14,56	8,04	1,48	-2,06	23,22	19,50	27,02	21,34
DP	20,86	25,98	16,69	8,98	-13,76	-54,27	16,35	21,66	14,92	9,70
DSP	108,47	46,12	33,82	7,60	-8,50	-3,41	17,67	18,05	12,62	17,68
JSA	6,01	6,77	6,06	1,79	-1,74	-2,14	3,37	3,30	1,53	2,66
Realna zmiana w wartości kapitału własnego [ys. zł]	935,25	1008,51	809,38	627,34	485,53	245,90	363,10	240,80	87,84	41,15
A	1149,25	1639,20	1309,27	929,23	741,69	412,29	425,75	240,87	74,25	40,08
DOF	12,98	197,12	174,69	85,15	83,21	41,40	32,70	90,71	18,07	7,16
DP	164,45	235,23	384,06	179,02	158,14	35,79	6,92	173,48	71,74	38,14
DSP	43,88	118,53	122,95	91,52	116,72	54,15	103,12	238,63	23,52	13,18
JSA	1924,46	1871,79	1411,41	1110,24	874,17	572,58	959,52	353,24	232,55	106,23
Dane za lata	1995-1994	1996-1995	1997-1996	1998-1997	1999-1998	2000-1999	2001-2000	2002-2001	2003-2002	
Różnica w wartości kapitału własnego pomiędzy latami [ys. zł]	721,01	439,52	143,09	-95,68	-746,13	226,51	783,20	244,73	520,87	
A	2327,29	682,85	-342,83	49,08	-637,62	-1432,51	164,14	-566,30	1196,80	
DOF	668,78	168,77	-306,35	133,64	-138,05	-243,30	1325,49	-698,0	-56,73	
DP	335,44	1083,81	-728,46	138,66	-849,89	194,70	2469,26	1621,60	991,35	
DSP	290,10	191,47	-3,62	374,96	-247,43	279,26	3317,68	-3100,93	410,26	
JSA	756,12	359,81	358,76	-43,05	435,38	1656,56	-3077,72	5817,01	1039,67	

A – administrowanie, DOF – dzierżawa osoby fizycznej, DP – dzierżawa pozostałe, DSP – dzierżawa spółek pracowników, JSA – jednoosobowe spółki agencji
 Źródło: obliczenia własne na podstawie „Rankingu 300”.

wartości majątku/kapitału wynikający ze wzrostu cen. W latach 1994-1996 poza przedsiębiorstwami dzierżawionymi przez spółki pracowników, tylko osoby fizyczne uzyskały rzeczywisty wynik finansowy w 1995 r. na poziomie 119 tys. zł³ (w tym czasie księgowy wynik finansowy wyniósł 316 tys. zł). W latach 1997-1999 żadna z grup przedsiębiorstw nie wypracowała realnego wyniku finansowego. W latach 2000-2001 wszystkie grupy dzierżawców (poza przedsiębiorstwami dzierżawionymi przez osoby fizyczne w 2001 r.) uzyskiwały rzeczywisty przyrost wyniku finansowego. Ważnym spostrzeżeniem wydaje się, że w całym badanym okresie gospodarstwa w administrowaniu ani razu nie wypracowały realnego wyniku finansowego, a jednoosobowe spółki agencji osiągnęły korzystny efekt tylko w 2003 r. Wskazywałoby to na niską efektywność ich gospodarowania. O ile w przypadku jednoosobowych spółek agencji, które są nastawione na rozwój materiału hodowlanego, można tej sytuacji nie interpretować jako niekorzystnej, o tyle gospodarstwa w administrowaniu okazały się po raz kolejny grupą funkcjonującą w sposób niegospodarny, w zakresie zarządzania posiadanymi kapitałami [Franc 2003].

Niezwykle ważnym wydaje się podejmowanie decyzji w zakresie podziału zysku (szczególnie w kontekście przeważających zysków inflacyjnych). Pozostawienie wyniku finansowego w przedsiębiorstwie nie chroni bowiem przed utratą realnej wartości kapitałów własnych. Dodatkowo nie zasilenie kapitału własnego zyskiem mającym charakter inflacyjny, powoduje podział posiadanego majątku i deprecjację kapitałów własnych. Skumulowana deprecjacja kapitałów własnych może prowadzić do pogorszenia się zdolności przedsiębiorstwa do obsługi zadłużenia [Bień 2006].

Przyпускzać należy, że w latach, w których dominowały przedsiębiorstwa z ujemnym wynikiem finansowym, gdy pogłębiały się trudności płatnicze przedsiębiorstw rolniczych, nie podejmowano decyzji o podziale wyniku finansowego (w przedsiębiorstwach ze stratą pomniejszono kapitał własny). Prawdopodobnie również w kolejnych latach nie przeznaczano wyniku finansowego na premie i nagrody, co częściowo potwierdziły badania terenowe przeprowadzone w 2002 r. [Franc 2003].

Biorąc pod uwagę kierunek zmian wartości kapitału własnego, przypuszczać należy, że w latach 1994-1996 część przedsiębiorców podejmowała decyzję o przeznaczeniu wyniku finansowego na premie i nagrody (co potwierdziły badania przeprowadzone w 1998 r. [Franc 1999]). Lata 1997-2000 cechował spadek kapitału własnego, jako efekt strat poniesionych przez przedsiębiorstwa w latach 1998-1999, które powinny zostać pokryte kapitałem własnym, oraz trudnej sytuacji przedsiębiorstw rolniczych w latach 1997-1999. W kolejnych latach malała tendencja przyrostu kapitału własnego, a w latach 2002-2001 była ona ujemna.

Gospodarowanie wynikiem finansowym, a co za tym idzie decyzje w zakresie powiększania wartości kapitału własnego, znalazły odzwierciedlenie we wskaźnikach rentowności kapitałów własnych. Ze względu na niewielki udział środków własnych w początkowym okresie gospodarowania, najwyższa rentowność kapitału własnego cechowała dzierżawców, w tym przedsiębiorstwa dzierżawione przez osoby fizyczne i przedsiębiorstwa dzierżaw pozostałych. W kolejnych latach, wraz ze wzrostem stopnia samofinansowania, nastąpiło wyrównanie się uzyskiwanych wskaźników rentowności wśród wszystkich badanych grup przedsiębiorstw⁴, chociaż przez cały badany okres efekty dzierżawców były

³ Wartość księgową wyniku finansowego skorygowano o wskaźnik inflacji dóbr i usług konsumpcyjnych [Bień 2006].

⁴ Zmniejszone zostały dysproporcje z połowy lat 90, gdy dzierżawcy osiągnęli rentowność kapitałów własnych na poziomie 800%, a kierownictwo jednoosobowych spółek agencji 6%.

najwyższe i zdecydowanie przewyższające zyskowność uzyskiwaną przez administratorów i kierownictwo jednoosobowych spółek agencji. Wskaźniki rentowności kapitałów własnych korespondowały z omówionymi zależnościami w zakresie gospodarowania wynikiem finansowym.

PODSUMOWANIE

Podejmowanie decyzji w zakresie zagospodarowania wyniku finansowego nie jest łatwe. W badanej grupie przedsiębiorstw w początkowym okresie część przedsiębiorców podejmowała decyzję o przeznaczeniu części zysku na premie i nagrody. W dłuższej perspektywie czasu, biorąc pod uwagę trudny okres 1998-1999 przeznaczano dodatni wynik finansowy na zasilenie kapitału własnego.

Niemal w całym analizowanym okresie księgowy zysk netto miał charakter inflacyjny, czyli wynikał ze zmian wartości pieniądza w czasie spowodowanego inflacją, a nie był skutkiem efektywnego gospodarowania. Niewątpliwie ten aspekt powinno się brać pod uwagę zarówno w zakresie decyzji o charakterze operacyjnym, jak i strategicznym, z myślą o powiększeniu korzyści gospodarowania i aby uniknąć niekontrolowanego przejadania majątku.

BIBLIOGRAFIA

- Bień W. 2006: Realistyczna ocena i podział zysku w warunkach inflacji. www.centrumwiedzy.edu.pl
Duliniec A. 1998: Struktura i koszt kapitału w przedsiębiorstwie. Wydawnictwo Naukowe PWN.
Franc J. 1999: Czy forma prawna i rodzaj własności determinuje zarządzanie finansami? *Agroprzemiany* nr 7-8 (81-82), Warszawa.
Franc J. 2003: Struktura kapitału w procesie rozwoju przedsiębiorstw rolniczych. Wydawnictwo SGGW.
Ranking 300: Baza danych Instytutu Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej za lata 1994-2003. www.gus.gov.pl

Justyna Franc-Dąbrowska

FINANCIAL RESULTS' MANAGEMENT IN AGRICULTURAL ENTERPRISES

Summary

This article tries to analyze the way how managers of enterprises listed in "Ranking 300" in the years 1994-2003 dealt with achieved financial results. Factor of money value change over time has been included in this analysis. It has been found that part of entrepreneurs spend realized profits for bonuses and prizes. For majority of enterprises profits realized were however lower than the increase of company's value (due to inflation rates) what effectively lead to "over consumption" of assets hold.

Adres do korespondencji:
dr inż. Justyna Franc-Dąbrowska
Katedra Ekonomiki i Organizacji Gospodarstw Rolniczych SGGW
ul. Nowoursynowska 166
02-787 Warszawa
tel. (0 22) 593 42 14
e-mail: justyna_franc_dabrowska@sggw.pl